

קמצא ובר קמצא

המורדים הפליאו לעשות באומץ רוחם, אולם אנשי חיל המלך [אגריפס] עלו עליהם בדעת הקרב וחגרו כח לכבוש את הר- הבית ולגרש ממנו את מחללי ההיכל, ולעומתם קמו המורדים תחת פקודת אלעזר לתפוש בחוזק-יד גם את העיר העליונה על חלקי העיר אשר נמצאו בידם. ושבעה ימים נלחמו ביניהם ברצח ואלה ואלה לא משו מחלקי העיר אשר לכדו.

ה. תוספתא מסכת שבת פרק טז הלכה ז

בית הלל אומ' מגביהין מעל השלחן עצמות וקלפין בית שמיי אומ' מסלק את הטבלה כולה ומנערה. זכריה בן אבקילס לא היה נוהג לא כדברי בית שמיי ולא כדברי בית הלל אלא נוטל ומשליך לאחר המטה אמי ר' יוסה ענותנותו של ר' זכריה בן אבקילס היא שרפה את ההיכל

ו. מהר"ל - נצח ישראל פרק ה

וכאשר תדקדק בלשון 'קמצא', כי השם הזה מורה על חלוק, שקורא 'קמצא' על שם החלוק והפירוד, כי זה הוא לשון קמיצה, כמו (ויקרא ב, ב) "וקמץ משם". ובלשון חכמים (ב"ב קז א) גבי האחים שחלקו, ובא בעל חוב וטרף חלקו של אחד מהם, ואמר שם 'מקמצים', כלומר שגובין מעט מכל אחד, ולפיכך הנפרד והנחלק מהכל נקרא 'קמצא', רוצה לומר קומץ מהכל. ובלשון חכמים (עדות פ"ח, מ"ד) נקרא החגב 'קמצא', ותרגום אונקלוס (במדבר יג, לג) "ונהי בעינינו כחגבים" - 'קמציין'. וזה מפני כי יש בהם רבוי גדול, ולכך נקרא 'ארבה' על שם הרבוי. והרבוי הוא מכח חילוק ופירוד, כי הדבר אשר הוא מתאחד אין שייך בו רבוי, כי לא יתרבה רק המחולק והנפרד. לכך נקרא המין אשר הוא מתרבה, כמו הארבה, 'קמצא' שמו, שהוא מחולק. ועל זה אמר (משלי ל, כז) "מלך אין לארבה", פירוש כי המלך מאחד הכלל עד שהם אחד, ואלו, לגודל רבוי שלהם הם מחולקים, ואין בהם אחדות, הוא המלך, אשר הוא מאחד את הכל. וכן הנמלה כתיב עליה (משלי ו, ו - ז) "לך אל נמלה עצל אשר אין לה קצין ושותר", כלומר שאין לה קצין אשר הוא מאחד ומקשר הכלל, וכדאיתא בפרק אלו טריפות (חולין נז ב). ונקראת הנמלה 'קמצא' גם כן בהגדה דעוג מלך הבשן (ברכות נד ב) דעקר טורא ואייתי הקדוש ברוך הוא לקמצא, כי הדבר שהוא קטן, כמו הנמלה, נקרא 'קמצא' כמו שאמרנו, כי הקומץ הוא דבר מועט, ולקטנותם נקרא 'קמצא'. ומפני שיש בהם הקטנות יותר, לכך יש בהם החלוק יותר, כמו כל דבר קטן. ומפני כי אלו אנשים היו מחולקים בשנאת חנם, ראוי שיקרא שמם 'קמצא' ו'בר קמצא', כי בית המקדש שני נחרב בשביל שנאת חנם (יומא ט ב), ובודאי היה זה על ידי אנשים שהיו מוכנים לחלוק ופירוד. ולפיכך אמר 'אקמצא ובר קמצא חרב ירושלים', כי אין ספק כי שמם של אלו אנשים היה נקרא על ענין שלהם, שהיו מיוחדים בפירוד ובחלוק, ולכך על ידם חרב הבית, שהוא לאחדות ישראל, ולקשר אותם באחדות.

ז. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כג עמוד א

תניא נמי הכי: כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין: לא היו חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי חותם עמהן. ולא היו יושבין בדין אלא אם כן יודעין מי יושב עמהן, ולא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מסב עמהן.

ח. חתם סופר - גיטין דף נו ע"א

בר קמצא רשע מעודו היה, ויקירי ירושלים לא היו יושבים במסיבה אא"כ יודעים מי מיסב עמהם, ובעל הסעודה שהוציאו, נמי מהאי טעמא, כי אי אפשר לסבול לסעוד בסעודת

א. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נה עמוד ב

אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה? אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים, אתרנגולא ותרנגולתא חרוב טור מלכא, אשקא דריספק חרוב ביתר.

אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים, דההוא גברא דרחמיה קמצא ובעל דבביה בר קמצא, עבד סעודתא, אמר ליה לשמעיה: זיל אייתי לי קמצא, אזל אייתי ליה בר קמצא. אתא אשכחיה דהוה יתיב, אמר ליה: מכדי ההוא גברא בעל דבבא דההוא גברא הוא, מאי בעית הכא? קום פוק! אמר ליה: הואיל ואתאי שבקן, ויהיבנא לך דמי מה דאכילנא ושתינא, אמר ליה: לא. אמר ליה: יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתך! אמר ליה: לא. אמר ליה: יהיבנא לך דמי כולה סעודתך! א"ל: לא. נקטיה בידיה ואוקמיה ואפקיה. אמר: הואיל והווי יתבי רבנן ולא מחו ביה, ש"מ קא ניתא להו, איזיל איכול בהו קורצא בי מלכא.

אזל אמר ליה לקיסר: מרדו בך יהודאי! א"ל: מי יימר? א"ל: שדר להו קורבנא, חזית אי מקרבין ליה. אזל שדר בידיה עגלא תלתא. בהדי דקאתי שדא ביה מומא בניב שפתים, ואמרי לה בדוקין שבעין, דוכתא דלדין הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוא. סבור רבנן לקרוביה משום שלום מלכות, אמר להו רבי זכריה בן אבקולס, יאמרו: בעלי מומין קריבין לגבי מוזבא! סבור למיקטליה, דלא ליזיל ולימא, אמר להו רבי זכריה, יאמרו: מטיל מום בקדשים יהרג! אמר רבי יוחנן: ענותנותו של רבי זכריה בן אבקולס, החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליתנו מארצנו.

ב. תלמוד בבלי מסכת יומא דף ט ע"ב

מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים כפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות ושפיכות דמים

ג. יוספוס פלביוס - מלחמת היהודים ד, ו

וכל שרי צבאות הרומאים שמחו על מריבות האחים בקרב שונאיהם כמוצאי שלל רב ורצו למהר ולעלות על העיר... ולדברים האלה ענה אותם אספסיאנוס: "דעו כי שגיתם מאוד... ואם תתנו להם ארכה ימעט אחרי כן מספר שונאינו, כי תאכל אותם אש המריבה... ובעוד האויבים הולכים וכלים איש בידי רעהו, כי קמה עליהם קללה נוראה, מלחמת אחים, טוב לנו להתבונן אליהם מרחוק ולשבת במנוחה..."

כי אין היהודים דואגים עתה להכין להם נשק וגם לא לחזק את חומותיהם ולאסוף להם חיל עוזרים... רק חונקים הם איש את רעהו במלחמת אחים ובמחלוקת, וכל יום הם סובלים צרות ורעות נוראות, אשר גם בעלותנו עליהם ובכבשנו אותם לא נעשה להם כמוהן.

ד. יוספוס פלביוס - תולדות מלחמות היהודים עם הרומאים, ספר שני פרק יז

ובבוא הצבא הזה [של המלך אגריפס] אל ירושלים החליפו טובי-העיר כח ויחד עמם הכהנים הגדולים וכל אוהבי-השלום אשר בקרב העם, וכבשו את העיר העליונה. אולם בעיר התחתונה ובהר-הבית התחזקו המורדים, מבלי הרף נלחמו אלה ואלה באבנים ובמיני-קלע וכל העת עפו חצים משתי רוחות, ולפעמים יצאו גדודים קטנים להילחם פנים אל פנים.

ט. הרב קוק – עין אי"ה ברכות, פרק ט, פסקה שמא'

אבל בהיות האדם מוסגר בחוגו הצר, ולא ידע מאומה מהמון דיעות חביריו העוסקים בתורה וחכמה, איש איש כפי כשרונו, באמת ואמונה, הלא לא יוכל שאת כל דעת שהיא שונה מדעתו. ובזה תהי' הסבה היותר חזקה למחלוקת ומריבה, וחרב המדנים יתפשט עי"ז באומה, להיות חרב איש ברעהו, בפועל ובשט לשון. וכי"ז הוא תולדה של הבידוד המופלג, בעסק התורה, זה הוא הרע המגיע לתכלית השלום של האומה, הצריכה להתנהג עי"פ רוחם של בניה בונה, ת"ח המרבים שלום בעולם. והרע השני, שמגיע בענינים עיוניים מדיעות ומדות אמוניות, גורם החוג הצר, שאין הדברים מתבררים כראוי ועולים קמשונים במושגים של הדיעות, שמתפשטין.

י. פנקסי הראי"ה חלק א, פנקס ד' פסקה פו'

הרבה צריך אדם לעמול עד שיצויר לו כראוי שיש במציאות עולם זולת מציאותו הפרטית של עצמו וכשידע זה כראוי רק אז יוכל להשיג את בוראו.

יא. תניא פרק לב

על זה אמר הלל הזקן 'הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה', לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו, ולכן נקראים בשם "בריות" בעלמא, צריך למושכן בחבלי עבותות אהבה, וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה' ... וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעוונותיהם, שמצוה לשנאתם, מצווה לאוהבם גם כן, ושתייהן הן אמת: שנהא מצד הרע שבהם, ואהבה מצד בחינת הטוב הגנוז שבהם, שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם.

יב. שו"ת אגרות משה חלק ח – הקדמת נכדי המחבר, עמוד 8.

לפני כניסתו של רבנו לחדר כדי ללמוד גמרא לימד אותו אביו את המקרא כולו. את כל ימיו היה רבנו מתחיל בלימוד שני פרקי מקרא והיה בקי נפלא בתנ"ך ומפרשיו. ביום כניסתו לחדר שאל המלמד את התלמידים מי מהם יכול לקרוא את אחת המילים שבגמרא והראה באצבעו על מילת "איתמר". רבנו אמר שהוא מכיר את המילה וקרא איתמר כשהתיי"ו והמיי"ם בקמץ וביאר שהוא בנו של אהרן הכהן. כל התלמידים האחרים שהיו מבוגרים ממנו ולמדו כבר גמרא פרצו בצחוק. המלמד אמר שלא יצחקו ממנו כיוון שהוא רגיל מבית אביו בלימוד תורה שבכתב ושם מילה זו נקראת באמת בשני קמצים.

רבנו אמר שלמד ממאורע זה שני דברים: האחד - להתבונן בכל שאלה מצדדים שונים ולחפש תמיד אחר הסבר שלא נודע עד עתה שאולי הוא מבאר את העניין היטב, ולא ללכת אחרי ההשקפה הראשונה, ולא להניח שכבר כל צדדי העניין ידועים לו וממילא יש לו רק ביאור אחד. כמו שראה שמילת איתמר בגמרא היא בעלת משמעות שונה לגמרי ממילת איתמר שהיה רגיל אליה. הוא טעה בפירוש המילה, אף שהיה משוכנע שהוא יודע את הפירוש הנכון, וזאת משום שהתעלם מן ההנחה שבגמרא יש למילה פירוש אחר מאשר במקרא. באופן זה של בדיקת ההנחות היסודיות מחדש היה נגיש גם ללימוד התורה וגם לפסיקת ההלכה.

השני: משום שצחוק חבריו פגע בו כל כך, הוא הקפיד כל ימי חייו שלא ללעוג לאדם אחר ולא לבזותו בשום אופן, אף שדיבר דברים חסרי טעם. כך קבע מאורע זה מיום כניסתו ללימוד הגמרא, את דרכו הן בלימוד ובפסק והן בהנהגה שבין אדם לחברו.

"שָׁמְרוּ מִכָּל מִשְׁמֶרֶת אֶת שְׁלוֹם הָעָם וְשְׁלוֹם הַמְּדִינָה, וְהֶאֱמַת וְהִשְׁלֹם אֲהָבוֹ. כִּי הַמַּחֲלָקֶת וְהַפְּרִיד הֵם הָאוֹיְבִים הַיּוֹתֵר מִסָּפָנִים... הַשְׁלוֹם וְהָאֲחָדוּת, הֵם יְסוּדוֹת הַנִּצָּח לְקִיּוּמוֹ הַמְּלֻכָּתִי שֶׁל בֵּית-יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִמוּט לְנֶצַח, הֵם הֵם הָעֲמוּדִים, שֶׁבֵּית יִשְׂרָאֵל נִכּוֹן עֲלֵיהֶם תָּמִיד, וְהֵם צְנוּרוֹת הַבְּרָכָה וּמְקוּרוֹת הַשְּׁפָע, וְזְרוּעוֹת הָעֶז וְהַגְּבוּרָה שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל.

שָׁמְרוּ וְהִחְזִיקוּ שְׁנֵי עֲמוּדִים אֵלֶּה לְמַעַן תִּתְחַזְּקוּ בְּעֶז וּגְבוּרָה וְתִתְּחַדְּפוּ מִפְּנֵיכֶם כָּל כָּחוֹת הַהֶרֶס הַמְּקִיפִים אוֹתָנוּ בְּטִבְעַת חֶנֶק, לְהַשְׁמִידֵנוּ וּלְמַחֲוֹת שֵׁם יִשְׂרָאֵל וְתוֹרָתוֹ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה.

הִסִּירוּ כָּל גּוֹרְמֵי הַפְּרִיד וְהַמַּחֲלָקֶת מִמִּחְנֵנוּ, וּמִמְדִּינָתֵנוּ, וְהַעֲמִידוּ בְּמִקְוָמָם כָּל גּוֹרְמֵי הַשְׁלוֹם וְהָאֲחָדוּת בְּתוֹכֵנוּ, וְהִיָּה מִחְנֵנוּ טָהוֹר וּמְקַדָּשׁ, מְבָצָר וּמְלֻכָּד. כְּחוּמָה בְּצוּרָה שֶׁלֹּא תִשְׁלֹט עֲלֶיהָ כָּל כַּח הוֹרֵס וּמְתַנַּקֵּם."